

AENEAS AVRUPA KÜLTÜR ROTASININ TURİZM SEKTÖRÜNE KATKILARININ PAYDAŞ GÖRÜŞLERİ ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ (EVALUATION OF THE CONTRIBUTIONS OF AENEAS EUROPEAN CULTURAL ROUTE ON THE TOURISM SECTOR WITHIN THE FRAMEWORK OF STAKEHOLDER VIEWS)**

Elif ÖZDEMİR^{1*} (orcid.org/0000-0002-0233-0092)

Nuray TETİK DİNÇ² (orcid.org/0000-0002-1366-3714)

¹Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Bölümü, Balıkesir, Türkiye

²Balıkesir Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği Bölümü, Balıkesir, Türkiye

Özet

Kültür, toplulukların geçmişine ışık tutması ve gelecek kuşaklara aktarılmasından dolayı her zaman önemli bir kavram olmuştur. Kültür rotası olarak bilinen kavram da üzerinde antik kentleri, tarihi alanları ve önemli kişilerin geçtiği güzergahları barındırdığı için kültürel zenginliğe katkıda bulunmaktadır. 2024 yılında Avrupa Konseyi tarafından sertifikalandırılan uluslararası düzeyde toplam 48 rota bulunmaktadır. 2021 yılında Konsey tarafından tescillenen Aeneas Avrupa Kültür Rotası (Aeneas Rotası) da bu rotalardan biridir. Aeneas Rotası, Troyalı kahraman Aeneas'ın uğradığı limanlar ile arkeolojik bölgelerden oluşan, Türkiye dahil 5 ülkeyi (Arnavutluk, İtalya, Yunanistan ve Tunus) kapsayan, Türkiye'nin uluslararası düzeyde ilk deniz ve kültür rotasıdır. Rotanın bu özelliğe sahip olması yapılan araştırmanın önemini arttırmaktadır. Bu bağlamda Aeneas Rotasına yönelik turizm paydaşları tarafından Aeneas hakkındaki bilgilerini öğrenmek, yapılan ve yapılması gereken faaliyetleri turizm açısından değerlendirmek, Aeneas'ın bilinirliğini arttırmak ve tanıtımına destek olmak amacıyla bu araştırma gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler 13.12.2022 tarihinde başlamış olup 25.05.2023 tarihinde sona ermiştir. En kısa görüşme 10 dakika iken en uzun görüşme ise 25 dakika sürmüştür. Yapılan görüşmeler sonucunda, paydaşların Aeneas ve efsanesi hakkında bilgi sahibi oldukları, Rotanın turizm açısından önemli bir değer olduğunu düşündükleri ve bünyesinde çalıştıkları kurum ve kuruluşlar tarafından tanıtılması ve tescilin devamı için yapılması gereken çalışmalarını planladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Paydaşlardan turist rehberlerinin de imkân dâhilinde Aeneas Rotasının bilinirliğine katkı sağladıkları ve tanıtımına destek verdikleri belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Aeneas, Kültür Rotası, Avrupa Konseyi, Kültür, Turizm

Abstract

Culture has always been an important concept because of the way communities shed light on their past and pass it on to future generations. The concept known as the cultural route also contributes to cultural richness as it houses ancient cities, historical sites, and routes passed by important people. There are 48 international routes certified by the Council of Europe in 2024. The Aeneas European Cultural Route (Aeneas Route) certified in 2021 by the Council is one of these routes. The Aeneas Route is Turkey's first international sea and culture route, consisting of ports and archaeological sites visited by the Trojan hero Aeneas and covering five countries (Albania, Italy, Greece, and Tunisia) including Turkey. The fact that this route is the first international sea and cultural route of Turkey increases the importance of the research. In this context, this research was carried out by tourism stakeholders for the Aeneas Route to learn their knowledge about Aeneas, to evaluate the activities that have been done and need to be done in terms of tourism, to increase the awareness of Aeneas and to support its promotion. As a result of the interviews, it was concluded that the stakeholders have information about Aeneas and his legend. They thought the route was an important value in terms of tourism, and they planned the work to be done for the promotion of the route by the institutions and organizations they work for. It has been determined that tourist guides, as one of the stakeholders, contribute to the awareness of the Aeneas Route as much as possible and support its promotion.

Keywords: Aeneas, Cultural Route, Council Of Europe, Culture, Tourism

**Bu makale, 2023 yılı Temmuz ayında Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm Rehberliği Tezli Yüksek Lisans Programında yüksek lisans tezi olarak gerçekleştirilmiştir.

*Sorumlu yazar: ellifozdmr@gmail.com

DOI: 10.33083/joghat.2024.452

Giriş

Kültür rotası; “günümüzde yaratılmış veya tarihin belirli bir döneminde kullanılmış, üzerinde kültürel veya doğal miras öğelerini taşıyan ve önemini bu miras sayesinde kazanan, koruma, kırsal kalkınma ve turizmin geliştirilmesi gibi amaçlarla geliştirilebilen, yerel, bölgesel veya ulusal ölçekli bir ulaşım koridoru” şeklinde tanımlanmaktadır (Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı, 2015). Bu bağlamda ana temasına, işlevine ve kapsamına bağlı olarak kültür rotası, tarihi kentler, kırsal yerleşimler, antik yerleşimler, tekil tarihi yapılar, doğal çevre ve yaban hayatı bileşenlerinden biri ya da birkaçının birleşimiyle oluşabilmektedir.

Kültür rotası kavramı Avrupa Konseyi tarafından 1987 yılında Avrupa Kültürel Rotalar Programı ile başlatılmış ve "Santiago de Comostela Hac Yolu" ilk Avrupa Kültür Rotası olarak ilan edilmiştir. Avrupa Kültürel Rotalar Programının amacı, insanları ve mekânları, ortak tarih ve kültürel miras ağları üzerinde bir araya getirerek Avrupa'nın zengin ve geniş mirasının keşfedilmesi ve ziyaret edilmesidir. Bu amaç doğrultusunda Avrupa Konseyi tarafından 2024 yılı itibarıyla toplam 48 tane kültür rotası sertifikalandırılmıştır. Bu rotalardan biri olan Aeneas Avrupa Kültür Rotası (Aeneas Rotası) 2021 yılında tescillenen ve Türkiye'den başlayarak Türkiye dâhil 5 ülkeyi (Arnavutluk, İtalya, Yunanistan ve Tunus) kapsayan uluslararası bir rotadır. Troyalı kahraman Aeneas'ın uğradığı duraklar, bu rotanın bileşenlerini oluşturmaktadır.

Aeneas Rotası Türkiye'nin Avrupa Konseyi tarafından tescillenmiş uluslararası düzeyde ilk kültür ve deniz rotasıdır. Aynı zamanda rotanın neredeyse üçte ikisi Anadolu toprakları dışında yer alsa da temanın ana vatanı Troya ve Antandros antik kentleri olarak bilinmekte (Saka, 2017: 40) ve Türkiye topraklarından başlamaktadır. Rotanın bu özelliği yapılan araştırmanın önemini artırmaktadır.

Aeneas Rotası hakkındaki çalışmalar incelendiğinde, Avrupa Konseyi tarafından yeni tescillenmiş bir rota olması nedeniyle çalışmalar henüz başlamıştır ve bu nedenle rota ile ilgili detaylı çalışmalara rastlanmamıştır. Bu araştırma, Aeneas Rotasını turizm açısından değerlendiren yeni bir kaynak olarak alanyazına kazandırmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Yapılan çalışmada Aeneas Rotasının önemini ve değerini ortaya koymak, ülke ve Balıkesir turizmüne katkılarını belirlemek amacıyla Türkiye'deki Rota paydaşlarının görüşleri turizm açısından ele alınarak değerlendirilmiştir. Yapılan araştırmanın Aeneas Rotasının bilinirliğinin artmasına, rotanın bölgenin tanıtımına ve turizminin gelişimine olan katkılarının anlaşılmasına ve rota ile ilgili ileride yapılacak olan çalışmalara ışık tutacağına inanılmaktadır.

Kavramsal Çerçeve

Kültür kelimesi ansiklopedilerde ve sözlüklerde en fazla tanımı olan kelimelerden biridir (Özlem, 2012: 159). Ünlü kültür kuramcısı Raymond Williams (1921-1988), kültür terimine dair yüz altmış dört farklı tanım olduğunu belirtmiştir (Gökalp, 2013: 99). Ancak en genel tanımına göre kültür olgusunun, toplumdan topluma farklılık gösteren, geçmişten beri değişerek devam eden, kendine özgü sanatı, örf ve adetleri, inançları, anlayış ve davranışları ile onun kimliğini oluşturan yaşayış ve düşünüş tarzı olduğu belirtilebilir (Mercan, 2016: 34). Bir başka deyişle kültür; hem alışkanlık, gelenek, inanç, düşünme biçimi hem de somut miras olan sanat eserleri, ören yerleri, anıtları da kapsayan bir kavramdır (Ayyıldız, 2021: 3). Kültür, toplulukların geçmişine ışık tutması ve gelecek kuşaklara aktarılmasından dolayı her zaman önemli bir kavram olmuştur. Kültür rotası olarak bilinen kavram da üzerinde antik kentleri, tarihi alanları ve önemli kişilerin geçtiği güzergâhları barındırdığı için kültürel zenginliğe katkıda bulunmaktadır. İlk başta doğada, belirli bir noktadan başka bir noktaya gitmek için yapılan yürüyüşler zaman içinde çeşitlenmiş ve rota kavramı doğmuştur. Kültür rotalarının temel çıkış noktasının da doğa yürüyüşlerinin olduğu söylenebilmektedir (Tanrıseven, 2019: 65-66).

Kültür rotası kavramı ilk olarak Avrupa'da ortaya çıkmıştır. 1954 yılında Paris'te Avrupa Konseyi tarafından “Avrupa Devam Ediyor” çalışma grubu tarafından kültür rotaları konuşulmaya başlanmıştır (Tanrıseven, 2019: 71). 1984'te Avrupa Konseyi'nin, Avrupa Kültürel Rotalar Programı'nın başlatılması için üye devletleri davet etmesiyle Program oluşturulmuştur (Çekül, 2015). Konseyin 1987 yılında Avrupa Kültür Rotaları Programı'nı kurmasıyla birlikte aynı yıl “The Santiago de Compostella Hac Rotası” ilk kültür rotası olarak belirlenmiştir (COE, 2022). Avrupa Konseyi bu programı Avrupa ülkeleri arasında kültürel mirası paylaşmanın ve komşu ülkelerdeki kültürel izlerle bütünleşmenin ve bu yönde iş birliği geliştirmenin bir aracı olarak değerlendirdiğini belirtmiştir. Avrupa Konseyi bu programla, insan hakları, kültürel kimlik kazanılması, demokrasi, kültürel çeşitlilik ve diyalog; zaman ve mekânı aşan karşılıklı alışveriş ve zenginleşme gibi temel şartları da gözeterek, bu programla Avrupa'daki değişik ülke ve ülke miraslarının ortak bir kültüre sahip olduğunu ortaya koymayı amaçlamıştır (Baştemur Tanrıseven, 2009: 52). Kültürel rota kavramı 1994 yılında UNESCO Kültürel Miras Komitesi tarafından da kabul edilmiştir (Görmüş, 2017: 123). Konsey tarafından tescillenen rotalar, mimari ve

peyzajdan dini etkilere, gastronomiden somut olmayan kültürel mirasa, Avrupa sanatına, müziğine ve edebiyatına kadar birçok farklı temayı kapsamaktadır. 2024 yılı itibariyle farklı temalara sahip, Avrupa'nın kültür hafızasını, tarihini ve mirasını tanıtan 48 adet Avrupa Konseyi Kültür Rotası bulunmaktadır (COE, 2024).

Kültür rotaları, genel kültürel miras bilincini artırmakta, kültürel ekinliklere toplum katılımının yaygınlaşmasını teşvik etmektedir. Kültürel turizm ürünleri ve rotalar dizisi, çağdaş kültürü, kültürel mirası, sanat eserlerini, el sanatlarını, tarihi ve doğal güzellikleri, yaratıcı tematik öğeleri içermektedir. Örneğin İpek Yolu, doğunun eski medeniyetlerini batıya bağlayan bir köprüdür. Avrupa Mozart Yolları, bestecinin yaşadığı ve seyahat ettiği ülkeleri ve şehirleri kapsamaktadır. Türkiye'nin ilk uzun mesafeli yürüyüş rotası olan Likya Kral Yolu, Fethiye'den Antalya'ya uzanmaktadır (DTÖ, 2015: 16). Bununla birlikte Avrupa kültür rotalarının %90'ı kırsal alanlarda yer almaktadır (Berti, 2015: 19). Dolayısıyla kültür rotaları, kırsal bölgeleri kapsayan ve az bilinen destinasyonların tanınmasına ve gelişmesine öncülük etmektedir (Cojocariu, 2015: 960). Ayrıca ekonomik ve sosyal kalkınmada, geri planda kalmış bölgelerde istihdam sağlayarak ekonomide büyüme yaratmaktadır. Bu rotalar ayrıca, kültürel alışverişi teşvik etmekte, kültürel mirası zenginleştirmekte, ziyaretçiler ile yerel topluluklar arasındaki bağları güçlendirmektedir (Boz, 2018: 389). Rotaların bir temasının olması (kültür, tarih, doğa, ekoloji, jeoloji, inanç vb.), işaretlenmiş olması (yol işaretleri, yol başlangıç tabelaları, haritalar) ve dokümantasyonunun yapılmış olması (web sayfası, rehber kitap, GPS koordinatları, internet sayfası) ortak özellikler olarak belirtilmektedir (Robert ve Eryurt, 2013'ten aktaran Tanrıseven, 2019: 67). Kültür rotaları yürünerek tamamlanabildiği gibi bisiklet veya atlı olarak da gezilebilir niteliktedir. Kültür rotalarının işaretlemeleri uluslararası bir standart olan Grande Randonnée ismi verilen ve güvenli yol anlamı taşıyan bir işaretleme ile yapılmaktadır. Nitekim kültürel rotalar oluşturulurken belirli bir tema kapsamında somut ve somut olmayan kültürel mirasın belirlenmesi, coğrafi yerlerin tanımlanması ve işaretlenmesi gerekmektedir (Tanrıseven, 2019: 67- 69).

Yeni kültür rotaları, Avrupa Konseyi tarafından çeşitli kriterlere uygunluğuna göre sertifikalandırılmaktadır ve her üç yılda bir değerlendirilmektedir. En az üç Avrupa ülkesi ile ortak, Avrupa değerlerini temsil eden bir tema olması, çokuluslu, çok disiplinli, bilimsel araştırmaların konusu olması, Avrupa hafızasını, tarihini ve mirasını geliştiren ve Avrupa'nın günümüz çeşitliliğinin yorumlanmasına katkıda bulunması, gençler için kültürel ve eğitsel değişimlerin desteklenmesi, kültür turizmi ve sürdürülebilir kültürel gelişim alanında örnek ve yenilikçi projeler geliştirmesi, farklı gruplara yönelik turistik ürünler geliştirmesi gibi koşullara göre değerlendirilmektedir (COE, 2022).

Aeneas Rotası, Troyalı kahraman Aeneas'ın uğradığı limanlar ile arkeolojik bölgelerden oluşan, Türkiye dâhil 5 ülkeyi (Arnavutluk, İtalya, Yunanistan ve Tunus) kapsayan bir rotadır. Türkiye'den başlayan ilk deniz rotası olma özelliği ile 2021 yılında Avrupa Konseyi tarafından tescillenmiştir. Troya'dan başlayıp, Roma'ya kadar uzanan rotada UNESCO Dünya Miras Listesinde olan birçok doğal, arkeolojik alan ve milli parklar yer almaktadır (COE, 2024).

Dardanos soyundan gelen Troyalı kahraman Aeneas, Homeros tarafından yazılan İlyada Destanında Aphrodite ve Ankhises'in oğlu olarak geçmektedir (Homeros, 2003: 541). Aeneas'ın babası Ankhises Troya kralı Priamos'un kuzeni olduğu için Aeneas da soylu bir aileden gelmektedir. Troya Savaşı'nda çok rol almadığından İlyada Destanı'nda adı fazla geçmemektedir. Troya'nın yıkımından sonra gerçekleşen olaylardaki rolü ayrıntılı bir şekilde Aeneis'te anlatılmıştır. (Erhat, 1996: 20). Vergilius'un yazdığı Aeneis Destanı'nda (Sandalcı, 2009: 278), babası, oğlu ve savaştan sağ kurtulanlar ile kaçıp Roma yakınlarına vararak şehir kurma süreci ve bu süreçte başından geçen olaylar anlatılmaktadır. Bununla birlikte, destanın yazarı Vergilius, İ.Ö. 20 yılında sağlık nedeniyle Yunanistan'a bir gezi sırasında Atina'da İmparator Augustus ile karşılaşmış, birlikte Roma'ya dönerken, gemide üşütüp hastalanmış ve Brundisium'da (İtalya) ölmüştür. Vergilius, destanını tam olarak bitirmediği, son şeklini vermediği için bu haliyle yayımlanmamasını ve yakılmasını vasiyet etmiştir. Fakat, Augustus'un araya girmesiyle kendisine hitaben yazılan ve on iki kitaptan oluşan (Songül, 2013: 24) bu eser, yakılmaktan kurtulmuş ve günümüze kadar ulaşmıştır (Erim, 1987: 123). Aeneas'ın uğradığı yerler sırasıyla; Troya, Antandros, Eneade, Delos, Create- Pergameia, Nikolopolis/Actium, Butrint, Castro, Drepanon, Carthage, Palinuro ve Cilento, Cuma, Gaeta, Lavinium ve Roma şehirleridir.

Yöntem

Araştırmanın amacı Aeneas Rotasının Balıkesir ve ülke turizmine katkılarını rotanın Türkiye paydaşları gözüyle değerlendirmektir. Ayrıca Aeneas Rotasının bilinirliğini artırarak tanıtımına katkı sağlamak da amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırmada Aeneas Rotasının bilinirliği ve önemi, rotanın ülke ve Balıkesir turizmine ve tanıtımına katkısı, rotanın tanıtılması için yapılması gereken faaliyetlere yönelik

sorulara yanıt aranmıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırma, kapsamlı literatür çalışmasıyla birlikte nitel araştırma modeline uygun şekilde yürütülmüştür.

Araştırmada Aeneas rotası paydaşlarının rota hakkındaki bilgileri, rotanın önemi ve rotanın geliştirilip tanıtılması için ne gibi faaliyetler düzenlendiği ve/veya düzenlenmesi gerektiği hakkında görüşlerini incelemek ve betimlemek amaçlandığından, betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analiz, araştırmacılar için çalışmak istedikleri farklı olgu ve olaylar hakkında özet bilgi elde edebilmeleri için sıklıkla başvurulan bir yöntemdir (Büyüköztürk vd., 2008: 25).

Çalışma Grubu

Aeneas Rotası, Türkiye dâhil olmak üzere Yunanistan, Tunus, Arnavutluk ve İtalya'yı kapsayan toplam 5 ülkeden geçen bir turizm rotasıdır. Dolayısıyla araştırmanın evrenini bu 5 ülkenin paydaşları oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu ise Aeneas Rotasının Türkiye tarafındaki paydaşlar oluşturmaktadır. Çalışma grubunun seçilmesinde maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılmıştır. Bu kapsamda Balıkesir Valiliği, Balıkesir İl Kültür Turizm Müdürlüğü, Güney Kalkınma Marmara Ajansı, Balıkesir Belediyesi, Edremit Belediyesi, Çanakkale Rehberler Odası Birliği, Balıkesir Üniversitesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi ve Kuvayi Milliye Müze Müdürlüğü ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmada rotanın turizme katkısı değerlendirilmek istendiğinden Çanakkale Rehberler Odası'na kayıtlı olup bu bölgede çalışan eylemli turist rehberleri de turizm paydaşlarına dâhil edilmiştir. Bu kapsamda turist rehberlerine farklı 2 soru daha sorulmuştur. Görüşmelere başlamadan önce araştırmanın bilimsel etik kurallarına uygun olarak gerçekleştirilmesi için, Balıkesir Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Komisyonu'nun 16.12.2022 tarih ve 2022/06 sayılı toplantısında etik kurul onayı alınmıştır.

Veri Toplama Yöntemi

Araştırmanın amacına ve araştırma sorularına uygun olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Soruların mümkün olduğunca açık ve anlaşılır olmasına özen gösterilmiştir. Görüşme sorularının hazırlanması aşamasında uzman görüşleri alınmış ve görüşler doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Paydaşlarla mülakat yapılmadan önce Balıkesir Üniversitesi'nden iki akademisyen ile pilot çalışma yapılmış, soruların yeterli ve araştırmaya uygun olduğu belirlendikten sonra paydaşlarla görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Görüşme formunda öncelikle katılımcıların cinsiyet, yaş, meslek ve eğitim durumu gibi demografik özelliklerini belirlemek amaçlı sorular yöneltilmiş, ardından araştırma konusu ile ilgili sorulara geçilmiş ve aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Avrupa Konseyi Kültür Rotaları hakkında ne düşünüyorsunuz?
2. Mitolojik kahraman Aeneas ve efsanesinden biraz bahseder misiniz?
3. Aeneas Rotasının önemi sizce nedir?
4. Aeneas Rotasının Balıkesir ilinin tanıtımına katkısı ne yönde olabilir?
5. Aeneas Rotasının Balıkesir turizmüne nasıl katkı sağlayabilir?
6. Aeneas Rotasının ülke turizmüne katkısı var mıdır? Varsa nasıldır?
7. Aeneas Rotasının tanıtılması için ne gibi faaliyetler düzenlenmelidir? Bu konuda sizin yaptığınız çalışmalar nelerdir?

Verilerin Analizi

Araştırmanın amacına uygun olarak kültür rotaları, Aeneas rotası, Antandros antik kenti hakkında alanyazın taranmış ve detaylı bir şekilde incelenmiştir. Daha sonra elde edilen bilgilerden hareketle paydaşlara yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla sorular sorulmuştur. Görüşme sorularının hazırlanmasındaki en önemli ölçüt, Aeneas rotasının turizme katkısı ve paydaşların bu rota için katkılarının ya da katkı sağlayacak planlarının neler olduğunu değerlendirmektir.

Görüşmeler yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Etik kurallara uygun olarak paydaşlara araştırmanın amacı hakkında bilgi verilmiş ve izinleri dâhilinde ses kaydı alınabileceğinin bilgisi verilmiştir. Mülakat için öncelikle paydaşlardan randevu alınmış ve görüşmeler, paydaşların istekleri doğrultusunda çalışma ortamlarında gerçekleştirilmiştir. Mülakat bitiminde paydaşlarla yapılan görüşmeler bilgisayar ortamında deşifre edilmiş ve yazıya dökülmüştür. Görüşmeler 13.12.2022 tarihinde başlamış, 30.05.2023 tarihinde sona ermiştir. En kısa görüşme 10 dakika iken en uzun görüşme 25 dakika sürmüştür. Her bir paydaş için "P" harfi kullanılmış, görüşme tarihine göre "P1, P2, P3, ..." şeklinde numaralandırılmıştır.

Bulgular

Mülakat yapılan kişilerin demografik özellikleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Paydaşlara Ait Demografik Bilgiler

	Cinsiyet	Yaş	Meslek	Eğitim Durumu
P1	Kadın	Orta yaş	Balıkesir Valiliği AB Dış İlişkiler Bürosu Koordinatörü	Yüksek lisans
P2	Kadın	40	Edremit Belediyesi Dış İlişkiler Birimi Sorumlusu	Lisans
P3	Erkek	53	Balıkesir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanı	Yüksek lisans
P4	Kadın	44	Balıkesir İl Kültür Turizm Şube Müdürü	Yüksek lisans
P5	Kadın	42	Güney Kalkınma Marmara Ajansı Turizm Birim Başkanı	Lisans
P6	Kadın	43	Balıkesir Üniversitesi Turizm Fakültesi Öğretim Üyesi	Doktora
P7	Erkek	37	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Öğretim Üyesi	Doktora
P8	Erkek	29	Profesyonel Turist Rehberi	Yüksek lisans
P9	Kadın	34	Profesyonel Turist Rehberi	Lisans
P10	Erkek	46	Balıkesir Kuvayı Milliye Müze Müdürü	Lisans
P11	Kadın	60	Antandros Derneği Başkanı	Yüksek okul

Paydaşların eğitim durumlarına bakıldığında 1 kişinin yüksek okul 4 kişinin lisans, 4 kişinin yüksek lisans, 2 kişinin ise doktora mezunu olduğu görülmektedir. Paydaşların yaş ortalaması 42,8’dir. Paydaşlardan 7’si kadın, 4’ü erkektir.

“Paydaşların Avrupa Konseyi Kültür Rotalarına Bakış Açıları”

Aeneas Rotası Paydaşları genellikle kültür rotalarının ortak bir mirasa sahip olduğunu ve ülkeler arası kültür köprüsü niteliğinde olduğunu düşünmektedir. Aynı zamanda alternatif bir turizm türü olduğunu da düşünmektedirler. Böylelikle aynı yol güzergahı içerisindeki ülkelerin birbirini ekonomik, turistik, sosyolojik vb. olarak olumlu etkiledikleri de paydaşlar tarafından söylenmektedir. Bu soruya ilişkin paydaşların öne çıkan görüşleri şu şekildedir:

P1: “...kısaca kültür rotaları aslında zamandan ve mekândan dolayı bir parçası olduğumuz geçmişimizi, farklı milletleri bir araya getiren ortak bir değerdir.”

P2: “...farklı ülkelerde bulunan ve birbirine bağlı olan çeşitli ortak kültür mirası öğelerin coğrafi güzergâh haline getirerek kültürel keşfi içeren alternatif turizmi ürünleri üretmektedir.”

P3: “Kültür rotaları turizm çekiciliklerindedir. Yani insanlar neden gelsin buraya? Sorusunun cevabıdır...”

P5: “Avrupa Konseyi Kültür Rotaları farklı ülkelerin miraslarının ortak bir kültürel mirasa nasıl katkı sağladığını ortaya koymaktadır.”

P7: “Avrupa genelinde ortak bir kültürel mirası oluşturmak ve karşılıklı barış, saygı gibi ortak insani değerleri yaşatmak adına önemli bir girişim olduğunu düşünüyorum.”

P8: “Avrupa’nın farklı bölgelerinde yer alan tarihi ve kültürel öneme sahip yerleri bir araya getirmesi bakımından önemli olduğunu düşünüyorum. Aynı zamanda Avrupa’nın kültürel mirasını keşfetme fırsatı sunmaktadır.”

P9: “Kültürler ve coğrafyalar arası bir köprü olduğunu, dolayısıyla hem kültür hem de turizm açısından rotaların dokunabildiği insanlara ve bölgelere son derece faydalı olduğunu/olacağını düşünüyorum.”

“Mitolojik Kahraman Aeneas ve Efsanesi Hakkındaki Bilgiler”

Görüşmecilerin çoğu Aeneas ve efsanesi hakkında bilgiye sahiptir. Özetlemek gerekirse ilk başta Aeneas efsanesinin Vergilius tarafından kaleme alınan “Aeneid” kitabında geçtiği de paydaşların çoğu tarafından bilinmektedir. Daha sonra Aeneas’ın Troya savaşıdan kaçarken yanına babasını ve çocuğunu da alarak Antandros’a geldikleri konusunda hemfikirlerdir. Burada gemiler inşa etmişler ve sırasıyla Yunanistan, Arnavutluk, Tunus ve son olarak da İtalya’ya gelip Roma şehrinin kurucularından olarak sayılan Aeneas, başından geçen birçok olayla birlikte Aeneas Rotasını oluşturmuştur düşüncesi, görüşme yapılan paydaşlar tarafından desteklenmektedir. Paydaşların bu soru için öne çıkan yanıtları şu şekildedir:

P1: “Tam bir fikir sahibi değilim aslında ama bunun Avrupa’da özellikle İtalya’da ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde okutulan bir efsane olduğunu yazar Vergilius’un eserinden derlenen bir mitoloji efsanesi olduğunu biliyorum fakat dediğim gibi tam detaylı bilgiye sahip değilim.”

P3: “Truva’dan kaçan Aeneas babasını da yanına alıp ilk önce Antandros’a gelir burada gemiler inşa eder ve ismini tam hatırlamadığım birçok yere uğrar, sonunda da Roma’ya varır. Romanın ilk kurucusudur diyebiliriz. Antandros da bu bakımdan çok önemli bir şehir devletidir. Kamulaştırmaların da yapılmasıyla beraber Balıkesir turizmüne güzel bir katkı sağlayacaktır.”

P7: “Aeneas, aslında kökeni Antik Yunan’a dayanan bir kahraman. Troya savaşına katılmış. Savaş sonrasında ülkesine dönmek için Antandros’a gelerek orada gemiler inşa etmiş ve beraberindekilerle birlikte Roma’ya uzanan bir yolculuk gerçekleştirmiştir.”

P8: “Aeneas, Roma’nın efsanevi kurucusu olarak kabul edilen bir karakterdir. Efsaneye göre, Aeneas, Truva Savaşı’nın sonunda Truva’dan kaçan bir kahramandır.

“Aeneas Rotasının Önemi”

Paydaşlara “Aeneas Rotasının önemi sizce nedir?” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların çoğu Aeneas Rotasının oldukça önemli olduğunu düşünmektedir. Aeneas rotası ilk deniz rotası olma özelliği ile öne çıkmaktadır. 5 ülkeden geçmesi sebebiyle de uluslararası bir rota olma özelliği de bulunmaktadır. Bu sebeple ülkeler arası bir kültür ve turizm etkileşimi olması beklenmektedir. Paydaşlardan gelen yanıtlar da birbirleriyle aynı fikirde olduklarını desteklemiştir. Katılımcılar tarafından Rotanın ilk deniz ve kültür rotası olmasına ve Türkiye’den başlayan ilk tescilli rota olmasına özellikle vurgu yapılmıştır. Sadece paydaşlardan P3, Aeneas Rotasının öneminin yanında korunması ve sürdürülebilirliğinin de önemli olduğunu vurgulamıştır ve öneminin bu koşullarla birlikte artacağına inanmaktadır. P3’ün cevabı aşağıda verilmiştir:

P3: “Tarihe ışık tutması açısından çok önemli ancak buluntuların, kentnin korunması lazım. Aeneas Rotasını Balıkesir için düşündüğümüz zaman yine bir çekim noktasıdır. Turizm açısından baktığımız zaman körfezde deniz, kum, güneş turizminin en az iki ay sezon süresi var. Bizim amacımız bunu 12 aya yayabilmek. Aeneas Rotası ile bunu 12 aya uzatabiliriz. Tabii aynı zamanda da tarihimize de sahip çıkmış oluruz.”

P5: “... Bir rotanın Avrupa Kültür Rotası kapsamında değerlendirilebilmesi için belli bir somut olmayan kültür miras zenginliğine sahip olup en az 3 ülkeden geçmesi gerekmektedir. Mevcut durumda Türkiye’den geçen 6 adet rota bulunmaktadır. Bu rotaların başlangıç yerleri farklı ülkeler olup, Aeneas Rotası Türkiye’den başlayan tescilli ilk Kültür Rotası ve ilk arkeolojik deniz kültür rotasıdır.”

P9: “Efsanevi bir hikâye vasıtasıyla pek çok ülkenin pek çok limanında sağlayacağı özellikle turizm dokunuşundan kaynaklı bölgelerin halklarının kalkınacağı, önemli bir hikâyenin unutulmadan, yerinde tecrübe edilip gelecek nesillere aktarılacağı aşîkârdır.”

P10: “... 29 Nisan 2021 tarihinde Fransa’nın Strasburg kentinde toplanan Avrupa Konseyi, 35 ülkenin oy birliği ile Aeneas Kültür Rotasını Avrupa Konseyinin tescilli kültür rotası olarak edilmesi ile ilk defa Türkiye’den başlayan bir rota ‘Avrupa Konseyi Kültür Rotası’ sertifikasını almaya hak kazanmıştır.”

“Aeneas Rotasının Balıkesir İlinin Tanıtılmasına Katkısı”

Bu kategoride paydaşlara Aeneas Rotasının Balıkesir ilinin tanıtımına katkısı ne yönde olabileceği ile ilgili soru yöneltilmiştir. Aeneas rotasının başlangıcını Çanakkale (Troya) ve Balıkesir (Antandros) oluşturduğu söylenebilir. Paydaşlardan alınan görüşlerde de genellikle turizm için önemli olduğu, ziyaretçi artışının sağlanabileceği öne sürülmektedir. Paydaşlardan alınan doğrudan alıntılarla da görüşler desteklenmiştir:

P2: “Aeneas Rotası alternatif bir turistik ürünü olarak bölgemize daha inovatif ve sürdürülebilir kültür turizmin seçenekleri sunabileceğine inanmaktayım. Ayrıca Avrupa Konseyi Tescilli bir kültür rotası olarak

uluslararası düzeyde bölgemizin ve rotada bulunan kurum, kuruluşlar, toplumlar ve kültürel destinasyonlarının tanınırlığı ve görünürlüğüne teşvik etmesi konusunda önemli bir katkı sağlamaktadır.”

P3: “Çanakkale için Truva savaşları çok önemli ve bununla Çanakkale ili belirli bir tanıtıma sahip olabilir. Özellikle film çekilmesi tanıtımını kolaylaştırdı. Bu çok güzel oldu. Şimdi Çanakkale, Truva- Bergama, İzmir tamam ama Balıkesir’e geldiğinde bir açıklık var. Burada Aeneas rotasının ve Antandros kazı alanının ortaya çıkması bu açıklığı kapatıyor. Bir de jeopark ile birleştirdiğiniz zaman bir bütünlüğü sağlarsınız.

P4: “...Aeneas aslında çok bilinmiyor. Genelde Hektor denir, Paris denir Akhilleus denir ama burada Dardanos soyundan gelip Antandros’ta kalıp oradan İtalya’ya giden bir kahraman var, bir hikâye var. Bunu eğer iyi değerlendirirsek... Biz eğer elimizdeki Aeneas hikâyesini, efsanesini, mitolojisini geliştirip pazarlayamazsak tabii bize katkısı olmayacak. Bunun için gerekli turizm paydaşları rehberler, acenteler, oteller tarafından görünürlüğüne sağlanması gerekiyor.”

P7: “Aeneas, efsanesinde de geçtiği üzere Balıkesir’in Antandros kentine uğramış ve gemilerini burada inşa ettirmiş. Dolayısıyla böyle bir hikâyenin tanıtımında kullanılması Balıkesir’e katkı sağlayacaktır. Efsaneler, anlatımlar, hikâyeler genellikle akılda kalıcıdır ve insanlar tarafından da merak konusu olmuştur. Bunu kullanarak ilin tanınırlığı artabilir.”

P11: “Aeneas’ın gemilerini yapıp Anadolu’dan son çıktığı yer Antandros’tur. Yani Balıkesir sınırları içindedir. Ve Antandros, arkeoloji tarihi açısından da önemli bir antik kenttir. Tüm bunlar tarih, kültür, zeytin ele alınarak kullanıldığında Balıkesir’in bilinirliği artacaktır.”

“Aeneas Rotasının Balıkesir Turizmine Katkısı”

Paydaşlara “Aeneas Rotası Balıkesir turizmine nasıl katkı sağlayabilir?” sorusu sorulmuştur. Paydaşlar genellikle eşgüdüm içerisinde gerekli tanıtım faaliyetleri düzenlendiğinde büyük ölçüde olumlu katkısı olacağına inanmaktadır. Özellikle de kültür ile turizm olgusunun birleştirilerek sunulması gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Ayrıca Rotanın, turizm sezonunun uzamasına katkı sağlayacak olması ortak görüş olarak ifade edilmiştir. Bu konuda Paydaş 2 ve Paydaş 3, Aeneas Rotasının turizmi sadece sezonluk değil bütün bir yıla yaymak ve Balıkesir merkezde konaklamayı artırmak gibi önemli katkısının olacağı yönünde görüşler belirtmiştir. Rotanın ekonomik katkısının olacağı konusunda da paydaşlar hem fikirdir. Yine Antandros Antik Kenti’nin ören yeri statüsü kazanması gerekliliğine ve Antandros’un bilinirliğinin artırılmasına vurgu yapılmıştır.

P1: “Kültür turizmine katkı sağlayabilir. Ülkemize yapılacak tur organizasyonları ile birlikte katkı sağlayabilir. Kültür rotası ile bağlantılı diğer turizm aktivitelerini hayata geçirebilirsek örneğin, Aeneas’ın gemilerini inşa ettiği Edremit, Kazdağları gibi o alanlarda çalışmalar yaparsak çok katkı sağlayacağını düşünüyorum. Ama dediğim gibi bir bütün olarak ele almak lazım. Yerel halkı da kapsayan, kamu, kurum ve kuruluşlar, sivil toplum örgütleri, özel sektör ve temsilcilikler birlikte çalışarak yapılacak olan faaliyetlerle Balıkesir ilinin tanıtılmasında büyük rol oynayacaktır.”

P2: “...alternatif turizm olanakları artırılarak turizmin 12 aya yayılmasının sağlanabilir. Böylelikle bölgenin ekonomik gelişimi daha sürdürülebilir bir boyuta ulaştırıp turizm sektöründe faal olan küçük ve orta işletmeleri faydası görebilir. Ayrıca bölgemizin az bilinen yerler Aeneas Kültür Rotası aracılığıyla görünürlük kazanabilir. ... Bununla birlikte hem ulusal hem de uluslararası ziyaretçilerin tarafından bölgemize ait somut ve somut olmayan kültürel değerleri öğrenme ve keşfetme fırsatı olur.”

P3: “Genel olarak baktığımızda Balıkesir’de merkezde konaklama gün sayısı ya da gezdirme süreniz en fazla 2- 3 saattir. Biz ne yapıyoruz? Körfeze götürüyoruz... Önemli olan turizm süresini nasıl genişletebiliyoruz olmalı. Yani bu rotanın olması, kazı alanının ören yeri haline getirilmesi buna katkı sağlayacaktır... Rotanın harekete geçmesi kısa vadeli olmaz uzun vadede olacaktır...”

P4: “Bizim turizmde amacımız turistin ne kadar geceleme yaptığı ne kadar çok alışveriş yaptığı ne kadar çok yemek yediğidir. Bunun için de insanlara görmeye değer bir şeyler vermek zorundayız. Aeneas rotası var tamam, gördüm, yürüyorum, gidiyorum bu kadar olmamalı... Mesela gelen kişi ben Dasklaniona da gideceğim demeli. Mesela Antandros’a da uğramalı. Şu an Antandros ören yeri değil bunun için de çalışmalar hala devam ediyor kazılar devam ediyor... Bunun için güzel bir tur programı oluşturmalıyız, planlamalıyız.”

“Aeneas Rotasının Ülke Turizmine Katkısı”

Paydaşlara yöneltilen bir diğer soru Aeneas Rotasının genel olarak ülke turizmine katkısı ile ilgilidir. Görüşme yapılan bütün paydaşlar katkı sağladığı ve sağlayacağı yönünde görüşler belirtmiştir. Bu konuda özellikle ülke tanıtımına, turizmine ve ekonomisine olan ve gelecekte olabilecek katkılarına vurgu yapılmıştır. Ayrıca Rotanın somut katkısının tanıtım faaliyetleri ile sağlanabileceği ifade edilmiştir. Paydaş 2, Aeneas Rotasının 2021 yılında yeni tescillendiği ve tüm dünyada etkili olan pandemi sürecine denk geldiği için henüz etkisinin olmadığını ancak ilerleyen süreçlerde küçük bir tanıtım faaliyetinin bile ulusaldan başlayıp uluslararası boyutta olumlu katkı sunacağını düşündüğünü belirtmiştir. Bütün paydaşlar Aeneas rotası ile diğer turizm çeşitliliklerinin görünürlüğünün ve bilinirliğinin artacağı yönünde görüşler belirtmiştir:

P1: “Mutlaka vardır... Aeneas rotası da çok yeni olduğu için tanıtımıyla ilgili daha çok çalışmalar yapılması gerekmektedir. Ülke turizmine hem ekonomik hem turistik açıdan katkı sağlayabilir.”

P2: “Öncelikle Aeneas Kültür Rotası yeni tescillendiği için ve söz konusu tescil pandeminin yoğun olduğu döneme denk geldiği için henüz ölçülebilecek kadar bir katkı yarattığını düşünmüyorum. Ayrıca Türkiye’den başlayan ilk Avrupa Konseyi Kültür Rotası olduğu için Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı TGA tarafından GoTürkiye internet sayfasına eklenmiştir. Bu girişim bile Balıkesir bölgesine ulusal boyutta görünürlük sağlayıp ziyaretçilerin keşfedebilecek arkeolojik, tarihsel, gastronomi ve doğa mirası öğeleri detaylı bir şekilde sunulmaktadır.”

P3: “Tabii ki vardır. Zenginlik ne kadar fazla olursa o kadar turizm kalitesi artmış olur. Bir bütünlük sağlandığı zaman ülke tanıtımına hem ekonomik hem turizm açısından büyük bir katkı sağlayacaktır.”

P5: “Türkiye ve İtalya arasında ortak kültür mirası temelleri üzerine kurulan Aeneas Kültür Rotasının uluslararası alanda ülke tanıtımı için oldukça önemli olduğunu düşünüyorum. Aeneas Destanının geçtiği topraklarda yaratılacak farkındalık Türkiye turizmine uluslararası alanda büyük katkı sunacaktır.”

P7: “Rotanın ülkemizin tanıtımına ve bilinirliğine katkı sağlayacağını düşünüyorum. Ayrıca rotanın temelinde olan insani değerlerin de ülkemiz açısından var olduğunu diğer ülkelere yansıtılabilmek, ülkemizin doğru şekilde tanıtımına destek olmak açısından önemli. Gerek turist sayısında gerekse özellikle yöreye olan ekonomik katkısında artış kaydedilebilir.”

“Aeneas Rotasının Tanıtılması İçin Yapılan ve Yapılması Gereken Faaliyetler”

Paydaşlara “Aeneas rotasının tanıtımı için ne gibi faaliyetler düzenlenmelidir?” şeklinde bir soru yöneltilmiş ve varsa bu konuda kendilerinin yaptığı çalışmalar sorulmuştur. Paydaşlardan P1, Aeneas Rotası Projesi kapsamında Valilik bünyesinde yönetim, yürütme ve danışma kurulları oluşturulduğunu belirtmiştir. Söz konusu rotanın tanıtım ve tescil devamı için çeşitli etkinlik ve sorumlulukların bulunduğu faaliyet planları hazırlandığını açıklamıştır. Bu faaliyet planları doğrudan anlatım ile aşağıda ayrıntılı olarak yer almaktadır:

P1: “Biz tanıtımıyla birlikte Aeneas kültür rotasının tescilinin devam edilmesi yönünde de çalışmalar yapmaktayız. Bu sebeple Valiliğimizin koordinasyonunda bir çalışma ekibi oluşturduk. Yönetim yapısı, ardından yürütme yapısı daha sonra da danışma kurulu oluşturuldu. Biz bu faaliyet planlarını Avrupa Konseyi’nin tescil kriterlerine göre oluşturduk. Tescil kriterlerin başında da akademik faaliyetler var. Gönüllülük faaliyetlerine katılım, yurt dışı ve yurt içi üniversiteler ile koordinasyon ile çalışmalar, üniversitemizle yaptığımız çalışmalar, bunlardan biri de uzmanlaşma programı oluşturmak, yerel öğretmen ve öğrencilerimize akademik bir panelin düzenlenmesi, kamu personelleri ve kültür rotası ile ilişkili olan turizm paydaşlarına saha tanıtımının yapılmasıydı. Avrupa Konseyinin Tescil kriterlerinden bir tanesi de Avrupa Ortak Kültür Mirası temalı etkinliklerin yapılmasıydı. Biz de bu kriterle Balıkesir’in tüm ilçelerinde “heritage days” dediğimiz “miras günleri” etkinlikleri düzenledik, bunların dışında kültür rotası ağı içerisinde yer alan ülkeler ile iş birliği yapılarak Aeneas turlarının düzenlenmesi, Uluslararası Zeytin Rotasına dahil olunması, Aeneas Avrupa Kültür Rotasının sosyal medya hesabından Türkiye’de yapılan çalışmaların da paylaşılması, gençler için kültürel değişim programı, Erasmus projelerinin hayata geçirilmesi, Aeneas ile ilgili sanat etkinliklerinin düzenlenmesi, tarihi sanal gemi yolculuğunun yapılması, Aeneas Pasaportunun hayata geçirilmesi, bağlantılı olan çeşitli yürüyüş yollarının birleştirip yeni bir rota oluşturulması, Edremit Güre’de bulunan okulunun Aeneas Rotası tanıtım merkezi olarak kullanılması, Aeneas’ı görselleştiren bir kısa film ya da animasyonunun yapılması, Aeneas’ın Troya’dan kaçışını simgeleyen bir heykelin sembol olarak kullanılması, rotaya ait web sitesinin geliştirilmesi, Aeneas Kültür Rotası’nın konumunu ve bilgilerini içeren indirilebilir Türkçe ve İngilizce bir uygulamanın yapılması, yerel halkın ve seyahat acentelerinin kültür rotası

hakkında bilgilendirilmesi gibi planlarımız var. Bunların rotanın tanıtımı ve tescilin devamlılığı için yaptığımız ve yapacağımız planlardır.”

Paydaşlardan P2, P4 ve P10 ise Aeneas Rotasını sürdürülebilirlik açısından değerlendirmiş ve bu kapsamda yapılan faaliyetlerden bahsetmiştir. Aynı zamanda Balıkesir Valiliği tarafından yürütülen projede yer aldıklarını belirtmiş, Edremit Belediyesi ve Balıkesir İl Kültür Turizm Müdürlüğü Turizm Şubesi olarak yaptıkları ve yapılması gereken faaliyetleri açıklamışlardır:

P2: “Avrupa Konseyin kültür rotası olarak Aeneas Kültür Rotası da Kültür Rotaların 5 kriterlerin çerçevesinde etkinlik ve çalışmaları sürdürmekle yükümlüdür. Aksi takdirde her 3 yıl yenilenmesine tabii olan tescilimiz yenilenmeyecek haline gelebilir. Söz konusu 5 kriterler ise; Avrupa Ortak Mirası yayılması, akademik araştırmalarda uluslararası iş birliği desteklenmesi, sanat etkinliklerin yayılması, gençler için kültürel değişim hareketleri, sürdürülebilir kültür turizmi faaliyetleri kapsamaktadır. Bu nedenle Aeneas Kültür Rotası kapsamında bu 5 kritere dikkat ederek konferans, paneller, müzik ve sanat festivalleri, rehberli yürüyüş ve gezileri, sergiler, Erasmus projeleri ve bu kapsamda genç ve öğrenci değişim projeleri, Aeneas ile ilgili tarih, arkeoloji, mitoloji, felsefe, filoloji, turizmi bilimleri, sanat tarihi, beşeri bilimler gibi çeşitli disiplinler içeren uluslar ve uluslararası akademik araştırmalar, konser, müzede temalı güzergahlar, kültür mirasın koruma ve yeni nesillere aktarma adına dijital uygulamaları geliştirmek gibi etkinlik ve etkinlikler aracılığıyla bir Avrupa Konseyi kültür rotasının amaç ve hedeflerin yerine getirilebilir. Bizim yaptığımız çalışmalara gelirsek eğer, Edremit Belediyesi, Aeneas Kültür Rotası proje geliştirici kurumu olmakla birlikte Aeneas Rotası Derneğinin kurucu üyesidir. Bu bağlamda bölgemize ait Antandros Antik Kenti ve diğer arkeolojik/kültürel mirası koruma ve tanıtmak adına Aeneas Kültür Rotasının değerlendirmekte olup kurumumuzun kültür politikaların en önemli konuma sahiptir. Balıkesir Valiliği koordinasyon altında oluşturulmuş “Aeneas Yürütme Kurulu” kapsamında Kültür Rotaların 5 kriterine göre şekillendirilmiş bir faaliyet planı mevcuttur. Bu bağlamda her farklı kurum kendi öncelik alanlarına göre çeşitli etkinlikler üstlenmektedir. Edremit Belediyesi ise söz konusu faaliyet programını desteklemek adına ve çeşitli etkinlikler organize etmek için Avrupa Birliği hibe ve finansman kaynakları yakından izlemektedir. 2021 yılında Edremit Belediyesi, Roma Sapienza Üniversitesi ve Aeneas Rotası Derneği ile Türkiye – Avrupa arasındaki Ortak Kültür Mirası IPA II programına başvuru yapmış ve “Aeneas’ın izinde: Türkiye ve İtalya arasındaki bir Ortak Kültür Mirası” projesi ile hibe desteği kazanmıştır. 15 ay süren projemizin kapsamında A.R.I.S.T.E. dijital platform hazırlayarak Antandros (Edremit, Türkiye) ve Lavinium (Roma, İtalya) arkeolojik alanların sanal gezileri hazırlanmıştır. Böylelikle hem bölgemizin tanıtımı hem de arkeolojik kültürel varlıklarımızı korumak için alternatif ve inovatif dijital uygulamaları geliştirilmiştir. 2021 Ekim ayında Edremit Belediyesi tarafından “Latium ve Troas: arkeoloji ve mitoloji arasında Aeneas’ın mirası” konulu uluslararası arkeolojik sempozyum organize edilmiştir. 2021-2022 yılından itibaren (tescil yılı), Aeneas Kültür Rotası aracılığıyla bölgemizde bir uluslararası arkeolojik konferans organize edilmiş, Antandros ve Lavinium arkeolojik alanların sanal gezileri içeren interaktif bir dijital platformu oluşturulmuş, Europe Heritage Days (Avrupa Miras Günleri) kapsamında Türkiye’nin Avrupa Konseyi Kültür Rotaların sergisi açılmıştır. Edremit Belediyesi olarak ulusal ve uluslararası fuarlarda Aeneas Kültür Rotasının tanıtımı yaparak bölgemizin kültürel ve doğal mirasını ön plana çıkartmak için yoğun çalışmaları sürdürmekteyiz. Balıkesir Valiliği “Aeneas Yürütme Kurulu” kapsamında organize edilen ara toplantılarına katılım sağlıyor ve gerekli çalışmalar ve inisiyatiflere sonsuz destek vermektedir.

P4: “Aeneas Projesi aslında Balıkesir Valiliği’nin yürüttüğü birçok paydaşı olan bir projedir. Bu projede belirli faaliyet planı çıkartıldı. Kısa film yapıldı ve geçenlerde düzenlenen panelde gösterildi. Faaliyet planında Aeneas Rotasının tanıtımından sürdürülebilirliğine kadar yapılması gereken çalışmalar yer almakta. Paydaşların her birinin görev ve sorumlulukları da yazmaktadır. Biz de paydaşlar olarak toplantılar düzenleyip işleyişin durumunu görüşmek için bir araya gelip değerlendiriyoruz.”

P10: “Antandros çevresinde ve İda Dağlarında yaşandığı bilinen diğer mitoslarında proje ve tanıtımlarla duyurulması ilimizin turizm ve kültürel tanıtımı açısından oldukça önemlidir. Bu kapsamda kitapçıklar, broşürler ve web sitesi hazırlanması, konser, festival gibi etkinlikler düzenlenmesi, tur güzergahlarının çeşitli faaliyetlerle canlandırılması, sergileme alanları oluşması gibi çalışmalar yapılabilir. Proje kapsamında Balıkesir Valiliği öncülüğünde çeşitli kurullar oluşmuş ve faaliyet planı hazırlanmış olup çalışmalar devam etmektedir.”

Paydaşlardan P3’ün ise, tanıtım faaliyetleri için eşgüdüm içerisinde çalışarak Aeneas Rotasının ivme kazanacağı yönünde düşüncesi bulunmaktadır. Aynı zamanda Aeneas Rotasının tanıtılması faaliyetlerinde daha önceki yanıtlarında olduğu gibi yine korunmasına ve sahip çıkılmasına önem vermiştir. Herkesin bu kültürel

mirasa sahip çıkması ile önemli adımlar atılabileceğinin üzerinde durmaktadır. Aynı zamanda Antandros Derneği'nin de tanıtım ve sürdürülebilirlik faaliyetlerine önem verdiğini vurgulamıştır:

P3: “Zenginliğiniz varsa ve kimse bilmiyorsa zengin değilsinizdir. Yani Balıkesir olarak biz bilmiyorsak yine bir anlamı yok. Bu bir kültür mirası, bu bir dünya mirasıdır. Bu mirasa hepimiz sahip çıkmak zorundayız. Biz EMİTT turizm fuarına katıldık tanıtım için, Güre’de Jeopark müzemiz var onun iki odasını Aeneas için ayırdık, gelen misafirler hem Jeopark’ı hem de Aeneas rotasını görmüş olacak. Aslında yapılması gereken birçok çalışma var. Bir plan dahilinde hep birlikte “marka şehir” kapsamında çalışmalar yapılıyor ve yapılmaya da devam edilecek. Tanıtım için bütün herkesin seferber olması gerekir; Edremit Belediyesi ve Antandros Derneği’nde de tanıtımlar sürekli yapılıyor. Yine en önemlisi Antandros’un ören yeri olması. Aeneas rotası bununla birlikte ivme kazanacaktır.”

Paydaşlardan P5, P6, P7, P11 ise Aeneas Rotasının tanıtılması ve geliştirilmesi için yapılması gereken ve yapılan faaliyetleri kendi bünyesinde değerlendirmiş ve geliştirilmesi için önerilerde bulunmuştur:

P5: “Rotanın bilinirliğinin artırılmasına yönelik faaliyetler düzenlenmelidir. GMKA tarafından yürütülen faaliyetler arasında: Balıkesir’in kültürel, tarihi somut ve somut olmayan değerlerinin gün yüzüne çıkartılarak kültür envanterinin zenginleştirilmesinin sağlanması ile yüzlerce yıldır var olan yürüyüş patikalarının köyler, antik şehirler, tarihi ve doğal mekânlarıyla belirlenip işaretlenerek ulusal ve uluslararası alanda tanıtılması amacıyla Aeneas Kültür Rotası çalışması başlatılmıştır. Teyfikkiye Köyü Troya Müzesinden başlayarak Altınolukta sonlanan Aeneas Kültür Rotasının uluslararası standartlara uygun, sanal olarak işaretlemesi, tarihsel ve arkeoloji raporların hazırlanması amacıyla fizibilite çalışması yürütülmüştür. Çalışma Ocak 2023 tarihinde tamamlanacaktır. Gömeç’te düzenlenen 2. Uluslararası Kuzey Ege Heykel Sempozyumunun teması Aeneas Rotası (İda’dan Roma’ya) olarak belirlenmiştir. 17 Ekim 2022 tarihinde Şahika Ercümen katılımı ile sempozyum kapsamında üretilen heykeller Gömeç Su Altı Galerisine batırılmıştır. Aeneas Rotası temasında yapılan heykeller Gömeç Gemi Yatağı Koyu’nda konumlandırılmıştır. Toplam 12 adet eser, en sığ olanı 20 mt, en derin olanı 22 mt olacak biçimde 2 yıldızlı dalgıçlara yönelik yerleştirilmiştir. Bu çalışma ile Aeneas Rotası değerleri dalış turizmi ile birleştirilmiştir. Edremit’te yer alan İda Madra Jeopark merkezi içerisine Aeneas Rotası tanıtım merkezi kurulması ve bu alanda rotaya ilişkin tanıtıcı bilgilere yer verilmesi planlanmaktadır.”

P6: “Özellikle uluslararası basın, işletme (özellikle tur operatörleri) davet edilmelidir. Rota ile ilgili detaylı eserler ortaya çıkarılmalıdır. Örneğin çeşitli dillerde hazırlanmış kitaplar ya da tanıtım katalogları olabilir. Bu konuda biz rotayı üniversite personelimize tanıtmak adına bir panel düzenledik. Şu an Çanakkale rehber odası ile rehberlere yönelik bir uzmanlaşma programı üzerinde çalışıyoruz. Ayrıca derslerimizde ve öğrencilerimize yönelik eğitim gezilerinde mutlaka bu rotadan bahsederek.”

P7: “Yürüyüş yolları oluşturulabilir, paket turlar oluşturulabilir ya da mevcut programlar içerisine dâhil edilebilir. Ki zaten içerisine mutlaka dâhil edilmelidir. Ayrıca hikâyeleştirme ve canlandırma aktiviteleri turistleri oldukça etkileyebilecektir. Yörede bulunan yerel yönetimler ve yöre halkına önemli görevler düşmekte tabii. Rotanın duyurulması ve çoğunluğa ulaşması açısından organize şekilde çalışılması gerekiyor. Bizler de derslerimizde öğrencilerimize Aeneas rotasını anlatıyoruz. Öneminden bahsediyoruz. Bölgeye geziler düzenliyoruz. Özellikle turizm öğrencilerinin bu konuda bilinçlenmesini sağlamaya çalışıyoruz.”

P11: “Aeneas Kültür Rotasının ortaya çıkması, durakların tespiti, ilgili ülkelerle ve belediyelerle iletişime geçilmesi, kamu kurum ve kuruluşlarının bu efsaneye sahip çıkmasını kazı başkanımız Prof. Dr. Gürcan Polat başkanlığında Antandros Derneğimiz sağladı. Aeneas Rotası, Prof. Dr. Gürcan Polat ile Antandros Derneği’nin başlattığı bir projeydi. Türkiye & Avrupa Birliği, Sivil Toplum Diyalogu II, Kültür Sanat Hibe Programı kapsamında hazırlanan ve 2012 yılında tamamlanan “Anadolu-Avrupa, Mitolojik-Tarihsel Birliktelik: Castro & Antandros” isimli proje, Türkiye çapında sunulan 300 proje içinden ilk 19 arasına girerek hibe almaya hak kazanmıştır. Proje, derneğimiz ile İtalya’dan Castro Derneği (Pro Loco Castro) ortaklığı, Altınoluk Belediyesi, Ege Üniversitesi ile İtalya’dan Castro Belediyesi ve Salento Üniversitesi’nin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Aeneas’ın İtalya’nın Castro kentindeki ilk karaya çıktığı yer olarak bilinir orası. İtalyan Proje ortaklarımızla geliş gidişler oldu, proje yapıldı. Castro Belediye Başkanı Altınoluk’a geldi. Ata topraklarına geldik dedi, çok heyecanlandı. Altınoluk Belediyesi’yle yapılmıştı. Projeyi yazan Gürcan Polat’ın kazı ekibiydi. Kâmil Saka Edremit Belediye Başkanı olunca, kazıya destek verdi. Bundan cesaret alıp, dedik ki böyle bir proje var. Kâmil başkan olumlu karşıladı. Bunu devam ettirelim, izini sürelim dedik. Aeneas’ın Rotası adlı bir çalıştay düzenleyelim Aeneas’ın gemisiyle gittiği limanlardaki şehirlerin belediye başkanlarını davet edelim ve bunu bir rota olarak belirleyelim dedik. Kâmil Bey, tüm önerilerimizi kabul etti, çok destek verdi. Çağırarak o belediyelerin başkanlarını. Gürcan Hoca ve ekibiyle birlikte tek tek durakları ve oradaki belediyeleri belirledik, rotayı oluşturduk. Antik şair Vergilius’un Aeneas destanına dayanmaktadır bu olay.

Uzun süren bir hazırlık süreci sonunda Aeneas Rotası Çalıştayını, rotada yer alan ülkelerin temsilcileri ve belediye başkanları ile Balıkesir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ve Edremit Kaymakamlığının manevi, Edremit Belediyesinin maddi-manevi desteği ile gerçekleştirdik. Katılımcıların hepsi rotanın kültürlerarası iletişimin yanı sıra kültürel miras varlıklarına farkındalık yaratılması ve her ülke turizmi için de yararlı olduğunu söylediler. Ancak daha sonra, kazı ekibimiz ve derneğimiz projede yer almadı. Aeneas Rotasının Edremit, Balıkesir ve tabii ki Türkiye tanıtımı ve turizmine katkıda bulunabilmesi için, önce bölgede yaşayanların bu efsaneyi bilmesi, içselleştirmesi gerekmektedir. Yapılan çalışmalar yaygınlaştırılmalı, paydaşlarla ortak tartışmaya açılmalıdır. Çünkü sahada olan kişiler sivil toplum, bölgede yaşayanlar ve turizmcilerdir. Sorulduğunda ve görev verildiğinde projelerimiz hazır.”

Paydaşlardan turist rehberi olan P8 ve P9 tanıtım faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi gerektiği yönünde açıklamalar yapmış. Öneriler sunmuştur:

P8: “Uluslararası organizasyonlarda daha fazla reklam ve haberinin yapılması gerekir. Aynı zamanda o rota üzerinde bulunan yerlerin yerel halk tarafından benimsenmesi ve sahiplenmesi gerekmektedir. Bu şekilde yerelde başlayan tanıtım faaliyetleri genele yayılabilir. Bizler de bu faaliyetleri gezdirdiğimiz insanlara aktararak daha hızlı yayılmasını sağlayabiliriz.”

P9: “İnsanları bir yerde kolayca toplayabilmenin en etkili yolunun festival düzenlemek olduğunu düşünürüm. Çeşitli eğlence etkinlikleriyle ve bol bol fotoğraf çekme noktası oluşturulması ile düzenlenecek festivallerde hızlı ve etkili bir tanıtım yapılabilir. Bunun haricinde özellikle Antandros Antik Kenti civarı ve Troya Ören Yeri ya da Müzesi'ne koyulacak çeşitli fotoğraf noktaları ile Aeneas ve hikayesi tanıtılıp, Kültür Rotası'nın önemi ve sebebi insanların bilinçaltlarına işlenebilir.”

“Turist Rehberlerinin Turlarında Aeneas Anlatısı”

Turizm paydaşı olan turist rehberlerine bu bölgede gerçekleştirdikleri turları esnasında Aeneas'tan ve efsanesinden bahsedip bahsetmedikleri sorulmuştur. Görüşme yapılan iki rehber de mümkün olduğunca bahsettiklerini ve Troya efsanesini anlatırken Aeneas efsanesine de değindiklerini söylemişlerdir. Aynı zamanda P9, misafirlerinin Antandros'a uğramalarını teşvik ettiğini belirtmiştir:

P8: “Evet bahsediyorum. Genelde Troya turları sırasında efsanenin gidişatını anlatırken Aeneas'tan bahsetmeye çalışıyorum. Avrupalıların kendi kültürlerini kendi tarihlerini Troya'ya bağlamaya çalışmalarının nedeni olarak Aeneas anlatarak örnek vermeye çalışıyorum”

P9: “Genellikle Troya'dan çıktuktan sonra bahsediyorum. Özellikle Edremit Körfezi'ne doğru rotamız devam ediyor ya da münferit misafirlerin konaklaması varsa Antandros'a uğruyor/uğramalarını teşvik ediyorum.”

“Aeneas Uzmanlık Alan Sertifika Programı”

Turist rehberlerine sorulan son soru ise “Eğer ilgili kurum ve kuruluşlardan Aeneas Rotası uzmanlık sertifika eğitim programı açılırsa katılmayı düşünür müydünüz?” sorusudur. Rehberler bu soruya “Evet, düşünürüm” yanıtını vermiştir. Aeneas Rotasına turist rehberleri de önem vermekte ve mümkün olduğunca tanıtımı konusunda destek vermeye çalışmaktadır. Aeneas ve Rotası ile ilgili yapılan ve yapılacak olan çalışmaların hem Balıkesir'e hem ülke turizmine büyük katkı sağlayacağı paydaşların ortak görüşü olarak ortaya çıkmıştır.

Sonuç

Kültür rotaları, ülkelerin ve yörelerin doğal ve kültürel değerlerinin korunmasına katkı sağlayan, aynı zamanda bölgelerin ekonomik kalkınmasına destek olan önemli bir araç olarak görülmektedir. Kültür rotaları hem kültürel mirasın korunarak sürdürülebilirliğinin sağlanmasında hem de bu unsurların turistik çekicilik olarak pazarlanmasında önemli katkılar sağlamaktadır. Özellikle de uluslararası düzeyde tescillenen rotalar, sadece ülke genelinde değil, ülkeler arasında miras bilincinin oluşmasına destek olmaktadır. Bu rotalardan biri olan Aeneas Rotası Türkiye açısından hem ülke hem de bölge olarak uluslararası düzeyde tanınırlığının artmasına ve bölgenin turizm potansiyelinin ve değerinin anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda Aeneas Rotasına yönelik turizm paydaşları tarafından Aeneas hakkındaki bilgilerini öğrenmek, yapılan ve yapılması gereken faaliyetleri turizm açısından değerlendirmek, Aeneas'ın bilinirliğini arttırmak ve tanıtımına destek olmak amacıyla bu araştırma gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın turizm paydaşlarını Balıkesir Valiliği, Balıkesir İl Kültür Turizm Müdürlüğü, Güney Kalkınma Marmara Ajansı, Balıkesir Belediyesi, Edremit Belediyesi, Çanakkale Rehberler Odası Birliği, Balıkesir Üniversitesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi ve Kuvayı Milliye Müze Müdürlüğü ve turist rehberleri oluşturmaktadır. Araştırmada paydaşlarla görüşmeler gerçekleştirilmiş ve konu ile ilgili düşünceleri hakkında

bilgi edinmek üzere yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Elde edilen bulgular deşifre edilerek değerlendirilmiştir.

Öncelikle paydaşlardan Avrupa Konseyi Kültür Rotaları hakkında görüşleri alınmıştır. Bu konuda paydaşların hepsi Avrupa Konseyi Kültür Rotaları hakkında bir fikir sahibidir. Paydaşlar, kültür rotalarının birer kültürel miras unsuru olarak ortak değer oluşturdukları ve turizm açısından önemli bir değer oldukları konusunda ortak görüşe sahiptir. Paydaşların hemen hepsi bu rotalardan biri olan Aeneas Rotası, kahraman Aeneas ve efsanesi hakkında ayrıntılı bilgiye sahiptir. Kültür Rotasının ilk deniz rotası olma özelliğiyle öne çıktığı yine paydaşlar tarafından üzerinde durulan noktalardan biridir.

Aeneas rotası Türkiye'den başlayan ilk deniz rotası olma özelliğiyle birlikte uluslararası bir kültür yolu olarak tanımlanabilmektedir. Gerekli kurum ve kuruluşların maddi ve manevi desteğiyle rotanın bilinirliğinin artmasının hem Balıkesir turizmine hem de ülke turizmine olumlu etkileri olacağı düşünülmektedir. Aynı zamanda Aeneas'ın efsaneye göre Troya'dan çıkışından sonra uğradığı ilk liman Antandros Antik Kenti'dir. Aeneas burada İda Dağı'nın ağaçlarından gemi yapmış ve Roma'nın kuruluş yolculuğu başlamıştır. Bu sebeple paydaşların belirttiğine göre sadece Aeneas Rotasını ele almak doğru değildir. Aeneas, Antandros ile anlatılmalı, çalışmalar birlikte yürütülmelidir. Yine bu sebeple de Antandros'un ören yeri statüsü kazanması gerektiği vurgulanmıştır.

Paydaşlar Aeneas Rotasının ülke ve bölge turizmine önemli düzeyde katkı sağlayacağını düşünmektedirler. Rotanın özellikle yörenin ekonomik gelişimine destek olması ve turizm sezonunun uzamasına katkı sağlaması vurgulanan noktalar olmuştur. Paydaşlar sözü edilen bu faydalara ulaşabilmek için Rotanın yeterli düzeyde tanıtımının yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Kendilerinin konu ile ilgili gerekli tanıtım faaliyetleri düzenlediklerini ve üstlerine düşen görevleri yapmaya çalıştıklarını da belirtmişlerdir. Örneğin, turist rehberleri turları sırasında Aeneas'tan ve Antandros'tan mümkün olduğunca bahsetmeye çalıştıklarını ifade etmiştir. Böylece Rotanın yanı sıra yörenin de tanıtılmasına katkı sağladıkları düşünülmektedir. Hepsinin fikir birliğine vardığı bir diğer husus, Aeneas Rotasının tanıtılması ve duyurulması konusunda tüm paydaşların ortak hareket etmesi ve çalışmaların eşgüdüm içerisinde yapılması gerekliliği olmuştur. Bir başka ortak görüş ise Aeneas'ın diğer turizm çekicilikleriyle birlikte tanıtımının ve öneminin artacağıdır. Aynı zamanda Aeneas Rotası 2021 yılında tescillendiği için çalışmalar ve faaliyet planları yeni başlamış olup her bir paydaş rotanın tanıtımı ve sürdürülebilirliği için daha birçok faaliyetin düzenlenmesi ve hayata geçirilmesi gerektiğini düşünmektedir.

Toplam 11 paydaş ile yapılan görüşmeler sonucunda, paydaşların Aeneas ve efsanesi hakkında bilgi sahibi oldukları, Rotanın turizm açısından önemli bir değer olduğunu düşündükleri ve bünyesinde çalıştıkları kurum ve kuruluşlar tarafından tanıtılması ve tescilin devamı için yapılması gereken çalışmaları planladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Paydaşlardan turist rehberlerinin de imkân dâhilinde Aeneas Rotasının bilinirliğine katkı sağladıkları, tanıtımına destek verdikleri ve rotanın geliştirilmesine yönelik önerilerde buldukları belirlenmiştir.

Öneriler

Avrupa Konseyi tescillediği kültür rotalarını üç yılda bir değerlendirmektedir. Bu değerlendirmeler kültür rotasının tescilinin devamını sağlamak amacıyla yapılmaktadır. Dolayısıyla Rota kapsamında yer alan her bir paydaşın üzerine düşen sorumluluklarını yerine getirmesi son derece önemlidir. Bu konuda ilgili kurum ve kuruluşların, yerel halkın ve turist rehberlerinin üstüne sorumluluklar düşmektedir. Konu ile ilgili yapılabilecekler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

Kurum ve kuruluşlar, araştırmacılar tarafından,

- İlgili birimleri aracılığıyla Aeneas Rotası için faaliyet planlarının ne süreçte ilerlediğini değerlendirmek amacıyla toplantılar yapılması,
- Kültür elçiliği yapmak üzere İtalya ve Türkiye arasında başta öğrenciler olmak üzere değişim programları hazırlanması,
- Rotanın katkıları ile ilgili yerel halkın bilgilendirilmesi ve onların da sürece dâhil edilmesi,
- Rota ve Rotanın güzergâhında yer alan önemli çekicilikler (Antandros antik kenti gibi) hakkında modern kaynak niteliğinde kitap, broşür ve aylık dergiler yayınlanması,
- Sosyal medyada ve/veya Rotaya yönelik kurulan bir internet platformunda Rotanın tanıtımının yapılması,
- Aeneas'ı betimleyen heykel ve resim gibi görsel tekniklerle bölgelerde Aeneas'a dikkat çekilmesi,

- Aeneas ve Antandros konulu panel, konferans ve toplantılar düzenlenmesi,
- Aeneas konulu gençlerin katılabileceği festivaller ve konserler düzenlenmesi,
- İlköğretim ve ortaöğretimde öğretmen ve öğrencilerin bilinçlendirilmesi ve Rotanın tanıtımı için etkinlikler düzenlenmesi,
- Bağlantılı yürüyüş ve bisiklet yolları üzerinde Aeneas tanıtımlarının gerçekleştirilmesi,
- Aeneas'ın gemi ile yaptığı güzergâh için bir deniz rotası turu oluşturulması,
- Seyahat acentaları vasıtasıyla Aeneas rotası oluşturulup çeşitli tur organizasyonları yapılması veya mevcut tur programlarına Antandros'un dâhil edilmesini sağlayarak Rotaya vurgu yapılması,
- Rotanın ekoturizm, agro-turizm, gastronomi gibi diğer turizm türleriyle zenginleştirilerek sunulması,
- Yerel halkın mümkün olduğunca Rotanın ekonomik katkısından faydalanabilmesi için yerel işletmelerin teşvik edilmesi ve yerel girişimcilere destek sağlanması,
- Rota güzergâhının oluşturulması için gerekli olan işaretleme, yol-yön ve bilgilendirme tabelaları çalışmalarının gerçekleştirilmesi,
- Yapılacak tüm bu çalışmaların koordineli şekilde yürütülmesi.
- Aeneas Avrupa Kültür Rotası faaliyete geçtiğinde turistler üzerindeki etkisi olumlu-olumsuz yönde incelenebilir, turistlerin bu rotadan ne kadar haberdar olduğu araştırılabilir.
- Avrupa Konseyi tarafından tescillenen diğer kültür rotaları ile Aeneas rotası karşılaştırılıp güçlü ve zayıf yönleri ortaya konulabilir.

Turist Rehberlerinin;

- Çanakkale ve Troya bölgesine yönelik gerçekleştirdikleri turları boyunca Aeneas'tan bahsetmeleri,
- Tur programları dâhilinde Antandros'a uğrayıp misafirleri Antandros ve Aeneas ile ilgili bilgilendirmeleri,
- Tur operatörlerine ve seyahat acentalarına Aeneas ve Antandros'un da tur programlarına dâhil edilmesi konusunda önerilerde bulunmaları,
- Detaylı bilgi alabilmeleri için misafirlere Aeneas ve Antandros ile ilgili kitap, dergi, internet sayfası vb. kaynak önerilerinde bulunmaları,
- Troya efsanesi anlatılırken Aeneas'a da değinmeleri.

Yerel Halkın;

- Rota ile ilgili yapılacak her türlü faaliyet ve çalışmalara aktif katılım sağlaması,
- Yöreyi ziyaret eden turistler için hediyelik eşya satan dükkânlarda Aeneas ile ilgili küçük heykeller, magnetler ve biblolar bulundurması,
- Aeneas ile ilgili yazılan kitap ve benzeri basılı materyalleri sergilemesi ve satışa sunması,
- Yöresel mutfak kültüründen yararlanması ve yöreyi ziyaret eden turistlere yöresel ürünler sunması,
- Geleneksel el sanatlarının üretilerek satışını gerçekleştirmesi.

Yapılan araştırma Aeneas Rotasının Türkiye tarafındaki turizm paydaşlarını kapsamaktadır. Araştırmanın, gelecek çalışmalara ışık tutması hedeflenmektedir. Yeni yapılacak olan araştırmalar Aeneas Rotasının diğer 4 ülkedeki paydaşlarına yönelik gerçekleştirilebilir. Bunun yanı sıra ülke paydaşlarının yapması gereken ve yapılan faaliyetlerinin değerlendirilmesi yapılabilir. Rotanın yerel halk tarafından bilinirliği ve tanınırlığı araştırılabilir. Son olarak Aeneas Rotasının Antandros Antik Kenti ile bağlantısı üzerine çalışmalar gerçekleştirilebilir.

Kaynakça

- Ayyıldız, M. (2021). *Kültürel miras turizmi açısından Sillyon Antik Kenti'nin değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baştemur Tanrısever, C. (2009). *Likya yolu ve çevresinin turizm ve rekreasyon potansiyelinin araştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Fen bilimleri Enstitüsü.
- Berti, E. et al. (2015), *Cultural routes management: from theory to practice. Step-bystep guide to the Council of Europe Cultural Routes*. Council of Europe. Strasbourg.

- Boz, M. (2018). Kültür rotaları. Ş. Aydın ve M. Boz (Editörler), *Turizmde güncel konu ve eğilimler II* içinde (s.387-399). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- COE, (2022). *Avrupa Konseyi kültür rotaları*, Avrupa Konseyi. <https://rm.coe.int/090000168098232b> (14.01.2022).
- COE, (2024). <https://www.coe.int/tr/web/cultural-routes/by-theme> (12.09.2024).
- Cojocariu, S. (2015). Development of cultural routes: A valuable asset for Romania. *Procedia Economics and Finance*, (32), 959-667.
- ÇEKÜL (2015). *Kültür rotaları planlama rehberi*. ÇEKÜL Vakfı- Tarihi Kentler Birliği Yayınları Kılavuz Kitapçıklar Dizisi 3. İstanbul: Stil Matbaa.
- DTÖ, (2015). *Global report on cultural routes and itineraries. Affiliate members report (12)*. Contributing Editör: Margalia Picornell Vaquer the World Tourism Organization (UNWTO), Madrid, Spain.
- Erhat, A. (1996). *Mitoloji sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Erim, M. (1987). *Latin edebiyatı*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gay, L. R., ve Diehl, P. L., (1992), *Research methods for business and management*, Maxwell Macmillian International, Singapore
- Gökalp E. (2013). Kültür ve toplum. N. Suğur (Ed.), *Sosyolojiye giriş* içinde (s. 99- 124). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Görmüş, S. (2017). Kültürel peyzaj değerlerini korumak için yeni bir yaklaşım: Kültürel rotalar. *PLANT Peyzaj ve Süs Bitkiciliği Dergisi*.
- Homeros (2003). *İlyada* (çev. A. Erhat ve A. Kadir), İstanbul: Can Yayınları.
- Mercan, N. (2016). Çok kültürlü ortamlarda kültürlerarası farklılıkları yönetme sanatı: kültürel zekâ. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi Auad*, 2(2), 32-49.
- Özlem, D. (2012). *Kültür bilimleri ve kültür felsefesi*, İstanbul: Notos Kitap Yayınevi.
- Saka, A. (2017). Yeni bir kültür yolu: Aeneas'ın rotası, *Uluslararası Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 38-47.
- Sandalcı, S. (2009). Eski Yunan-Roma destanında Dardanos. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 275-297.
- Songül, G. (2013). *Aeneas Efsanesi'nin Roma ve Troia ilişkilerine yansımaları*. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tanrısever, C. (2019). Kültür rotası gruplarına yönelik uzmanlaşma. Ö. Güzel ve Ö. Köroğlu (Ed.), *Turist rehberliğinde uzmanlaşma özel ilgi turlarından özel konulara* içinde (65-100) Ankara: Nobel Yayıncılık.